

УДК 378.147-057.36

Структура готовності випускника профільного ВНЗ ДСНС України до професійної діяльності

Юрій Таймасов,

кандидат педагогічних наук,

Навчальний пункт Аварійно-рятувального загону спеціального призначення
Головного Управління ДСНС України у Харківській області

Готовність випускників ВНЗ Державної служби надзвичайних ситуацій (ДСНС) України до професійної діяльності можна трактувати як особливий стан, пов'язаний із порятунком людей і ризиком для життя. У роботах з проблем психології ризику, психології праці, а також спорту розглядаються різні аспекти готовності випускників ВНЗ ДСНС України до діяльності в напружених умовах [1–8]. Але до цього часу немає єдиної думки щодо оцінки змісту їх готовності.

У керівних документах ДСНС України наголошується на необхідності підвищення рівня професійної та фізичної готовності випускників ВНЗ ДСНС України до ефективної професійної діяльності. Головною метою підготовки в ВНЗ ДСНС України має стати формування всебічно розвинутої, професійно і фізично підготовленої особистості співробітника, здатної вирішувати складні завдання в екстремальних умовах. Це вимагає психологічної та емоційної стійкості, а також високого рівня розвитку фізичних якостей випускників.

Аналіз практики показує, що у деяких випускників ВНЗ ДСНС України відзначається відсутність бажання якісно вирішувати професійні завдання, недостатнє прагнення до професійного росту. Основними причинами наявності цих недоліків є недостатній інтелектуальний рівень,

недостатній рівень готовності випускників до вирішення професійних завдань. Специфіка професійної підготовки в ВНЗ ДСНС України полягає в цільовому характері навчання фахівців для здійснення особливої професійної діяльності, пов'язаної з ризиком для життя і порятунком людей.

Впровадження нових педагогічних технологій в освітній процес ВНЗ ДСНС України створює умови для підготовки фахівців нової формації, які володіють сучасними способами ліквідації пожеж, порятунку людей і вміють самостійно використовувати засоби фізичної підготовки для розвитку фізичних і професійно важливих якостей, а також для підтримки високого рівня працездатності. Випускникам ВНЗ ДСНС України доводиться постійно поновлювати свої знання, переглядати методи роботи, опановувати нові вміння з локалізації та ліквідації пожеж різної категорії складності.

Разом з тим в процесі навчання курсантів виникає ряд психолого-педагогічних проблем. Недостатній рівень фізичної підготовленості і успішності курсантів, порушення дисципліни, низький рівень загальної культури, а також самоорганізації, в цілому негативно позначаються на формуванні у них готовності до виконання своїх професійних обов'язків. Слід також зазначити, що ці питання недостатньо

вивчені. Саме ці чинники багато в чому характеризують якість навчання і в подальшому значно впливають на розвиток індивідуальних стратегій професійної поведінки випускників ВНЗ ДСНС України.

В даний час стан готовності до діяльності оцінюється як стан мобілізації всіх психофізіологічних систем людини, що забезпечують ефективне виконання певних дій. Зокрема, Г. Курносов [8] виділяє в готовності до діяльності три компоненти: образ структури дії у раптово виниклій ситуації; загальний психофізіологічний стан як інтегральний компонент, який забезпечує швидкість актуалізації досвіду діяльності; спрямованість особистості.

Ільїн Е. [7] відзначає ряд ознак оптимального робочого стану людини, що характеризують його готовність до дії. До цих ознак він відносить максимум функцій з найбільшою швидкістю реакцій, тривале збереження працездатності при максимальній витривалості, швидкість вироблюваності, адекватні реакції на зовнішні впливи, стійкість і відновлення оптимальних станів, середню вираженість емоційного збудження та ін.

У своїх дослідженнях А. Болотін [1 — 6] показує, що для формування готовності до складних видів діяльності необхідні: усвідомлення завдання, своїх потреб, вимог суспільства, колективу; усвідомлення цілей діяльності; осмислення і оцінка умов діяльності; виявлення на основі досвіду найбільш ймовірних способів вирішення поставлених завдань; мобілізація сил відповідно до умов діяльності і до завдань.

Виходячи із сказаного, стан готовності випускника вузу ДСНС України до професійної діяльності включає такі компоненти, як володіння індивідуальними способами досягнення мети, психологічну і фізіологічну готовність. В основі готовності лежить спрямованість, характер, здібності, досвід особистості і володіння нею способами досягнення мети. Випускник налаштовується на певну поведінку, подолання труднощів професійної діяльності, готується до вирішення складних завдань, видобуває відсутню інформацію

про події, що відбуваються, створює умови для досягнення мети, оцінює адекватність своїх дій, свідомо підтримує готовність до вирішення раптово виникаючих завдань. Готовність може бути звичайною, коли виконується звична професійна робота. Стан підвищеної готовності пов'язаний, як правило, з діяльністю в незвичних умовах, а також з особливим характером роботи при ліквідації пожежі, порятунку людей та ін. Знижена готовність настає внаслідок втоми, падіння інтересу до професійної діяльності, переоцінки своїх можливостей та ін.

Таким чином, стан готовності випускників ВНЗ ДСНС України до професійної діяльності — це складна динамічна структура, що складається з мотиваційних, вольових, фізичних, професійних, орієнтаційних і оціночних компонентів, тісно взаємопов'язаних між собою. Готовність має динамічну структуру, між компонентами якої існують функціональні залежності. Недостатня вираженість компонентів готовності свідчить про професійну невідповідність випускників.

Основними складовими готовності випускників ВНЗ ДСНС України до професійної діяльності є:

- можливості мобілізації досвіду, почуттів, волі, вміння підтримувати внутрішню рівновагу у власному організмі;
- розвинені і стійкі, професійно важливі якості та властивості особистості, здатність до такої їх актуалізації, яка відповідала б ефективному вирішенню професійних завдань.

Поряд з *індивідуальною* готовністю випускників ВНЗ ДСНС України існує і *колективна* готовність до професійної діяльності. У процесі групової професійної діяльності, крім мобілізації індивідуальних якостей, зазвичай необхідно усунути негативні емоційні та інші реакції деяких співробітників, залучаючи для цієї мети різні думки і традиції колективу. «Колективний результат базується на правильному сприйнятті і поданні усіма

учасниками ходу рішення задачі, взаєморозумінні, взаємній впевненості, взаємній довірі, згуртованості, навичках взаємодії» [8]. Отже, зміст і структура колективної готовності до професійної діяльності складаються з групової професійної підготовленості співробітників, стійкості, спільності прагнень, організаційної, інтелектуальної, вольової і емоційної єдності, єдності в міжособистісних стосунках і активності.

Важливим компонентом індивідуальної готовності випускників ВНЗ ДСНС України до професійної діяльності є фізична готовність, яка розглядається як сукупність трьох видів готовності — тілесної, функціональної та рухової, тісно пов'язаних між собою [3, 4, 6].

Необхідно підкреслити, що готовність випускників ВНЗ ДСНС України до професійної діяльності може бути забезпечена тільки при достатній підготовленості їх у всіх відношеннях. Жоден із елементів, навіть при максимальному ступені його розвитку, не здатний в сучасних умовах компенсувати низький рівень інших доданків готовності до професійної діяльності. У зв'язку з цим не можна ні в якому разі применшувати або недооцінювати значення будь-якого з них, в тому числі і показників фізичної готовності випускників.

Педагогічний аспект дослідження ефективності професійної діяльності на сьогоднішній день представлений окремими публікаціями [9]. Ефективність професійної діяльності розглядається як би в «чистому вигляді», без урахування історичних, психолого-педагогічних та інших умов. Не можна скидати з рахунку і специфіку змісту самого слова «ефективність» стосовно професійної діяльності, адже оцінки і числові показники стану пожежної безпеки не можуть зафіксувати всю складність і багатовимірність даного явища. Психологічні та педагогічні дослідження трудової діяльності дозволяють включити в поняття ефективності професійної діяльності ціннісні характеристики колективу.

Ціннісні характеристики колективу розглядаються в двох основних формах: праксіологічній, пов'язаній з орієнтацією на конкретний результат професійної діяльності, способи його досягнення, та духовно-прагматичній, орієнтованій на внутрішні ціннісні регулятори діяльності співробітника, що виходять за рамки професійної етики та пов'язані з моральними загальнолюдськими цінностями. Їх єдність і якісний рівень створюють морально-правовий комплекс, змістом якого виступають єдність належного і суцього, надійність співробітників. Тим самим, для формування готовності випускників ВНЗ ДСНС України до професійної діяльності важливе не тільки чітке виконання співробітниками своїх функцій. Далеко не байдуже при цьому забезпечення законності і моральності діяльності [1].

Глід також враховувати, що критерії стану пожежної безпеки можуть відображати суспільно-необхідний рівень діяльності підрозділів ДСНС України. Звичайно, це забезпечує стабільне функціонування соціально-економічної системи. Але лише за умови, коли не ставляться завдання високих досягнень і сама система не знаходиться на підйомі свого розвитку. Все це необхідно мати на увазі при аналізі і обґрунтуванні критеріїв ефективності формування готовності випускників ВНЗ ДСНС України до професійної діяльності.

Література

1. Болотін, А., Васильєва, В. Вимоги, що пред'являються до професійної підготовленості фахівців із захисту в надзвичайних ситуаціях // Вчені записки ун-ту ім. П.Ф. Лесгафта. — 2013. — № 6 (100). — С. 29-33.
2. Болотін, А., Васильєва, В. Педагогічна модель професійної підготовки фахівців із захисту в надзвичайних ситуаціях у вузі, з використанням службової діяльності в добровільних пожежних командах // Вчені записки ун-ту ім. П.Ф. Лесгафта. —

2013. — № 2 (96). — С. 14–19.

3. Болотін, А., Зайцев, О. Педагогічна модель забезпечення фізичної готовності випускників ВНЗ ПВО до бойової діяльності // Вчені записки ун-ту ім. П.Ф. Лесгафта. 2012. № 9 (91). С. 38–42.

4. Болотін, А., Чистяков, В. Структура і зміст педагогічної концепції вдосконалення багаторівневої системи фізичного виховання в Росії // Вчені записки ун-ту ім. П.Ф. Лесгафта. — 2013. — № 3 (97). — С. 35–41.

5. Болотін, А., Токарева, А., Паульс, А. Організаційно-педагогічні умови, необхідні для адаптації фахівців із захисту в надзвичайних ситуаціях до професійної діяльності під час навчання у вузі // Вчені записки ун-ту ім. П.Ф. Лесгафта. — 2013. — № 10 (104). — С. 23–28.

6. Болотін, А., Панченко, І., Волков, А. Психолого-педагогічні умови, необхідні

для забезпечення фізичної готовності особового складу гірничорятувальних підрозділів // Теорія і практика фізичної культури. — 2014. — № 2. — С. 35–38.

7. Ільїн, Е. Стиль діяльності: нові підходи та аспекти // Питання психології. 1998. — № 6. — С. 85–93.

8. Курносов, Г. Формирование психологической готовности курсантов в процессе тактико-специальной подготовки : учеб.- метод. помощь. — СПб : С.-Петербур. ун-т ГПС МЧС России, 2007. — 127 с.

9. Герасимова, І., Єрмолаєва, Ж. Інтелект-карта як метод формування понятійно-термінологічного апарату для тих, хто навчається у вищій школі // Пожежі та надзвичайні ситуації: запобігання, ліквідація // Пожежі та НС. — 2014. — № 2.

20.08.2016